

СТРУКТУРА ТА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТСЬКИХ СПІЛОК В УНІВЕРСИТЕТАХ США І ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У статті розглядаються деякі аспекти організації та досвіду діяльності університетських студентських центрів і спілок у США та Великій Британії.

Ключові слова: студентська спілка, студентський центр, студентське самоврядування, студентська рада, позааудиторна діяльність.

В статье рассматриваются некоторые аспекты организации и опыта деятельности университетских студенческих центров и союзов в США и Великобритании.

Ключевые слова: студенческий союз, студенческий центр, студенческое самоуправление, студенческий совет, внеаудиторная деятельность.

Some aspects of the organization and experience of student unions and student councils in the USA and Great Britain have been discussed

Key words: student union, student council, associated students, student government, extracurricular activity.

Постановка проблеми. Вивчення досвіду розвитку окремих аспектів і тенденцій вищої освіти в світі є актуальним для педагогіки сучасної України. В умовах інтеграційних процесів та глобалізації, що відбуваються в сучасному світі, перед системою вищої освіти України поставили завдання вивчити досвід провідних американських та британських дослідників, присвячений студентському самоврядуванню, роботі студентських спілок. Такий досвід є цінним джерелом для поступового осмислення процесів та запозичення його позитивних сторін в умовах формування єдиного освітнього простору.

Аналіз актуальних досліджень. У вітчизняній педагогічній літературі накопичений певний обсяг знань з теорії і практики освіти у США та Великій Британії (Н.В. Абашкіна, А.В. Глузман, В.К. Єлманова, В.О. Кудін, Н.М. Чорна, О.Ю. Кузнецова, Т.С. Кошманова, Н.М. Лизунова, М.П. Лещенко, А.В. Парінов, О.П. Лешинський, О.В. Матвієнко, Л.П. Пуховська, А.А. Сбруєва та ін.).

Аналіз вітчизняної та зарубіжної філософської, психологічної, соціологічної, педагогічної літератури та дисертаційних робіт, у якій висвітлюються актуальні проблеми реформування освіти за рубежом, в цілому, і, як результат, розглядаються про-

блеми й питання діяльності студентських центрів, студентських спілок та органів самоуправління в США і Великій Британії, дає підстави констатувати, що цілісного порівняльно-педагогічного дослідження, в якому були б системно розглянуті витoki таких реформ у розвинених англomовних країнах, які стали проявом процесів глобалізації та демократизації освіти у 90-х рр. ХХ та на початку ХХІ ст., вивчення провідних стратегій їхнього запровадження, суперечності та результатів, подання рекомендації щодо особливостей використання досвіду розвинених англomовних країн у контексті розвитку українського студентства, здійснено не було.

З огляду на актуальність завдань інтеграції освітньої системи України в європейський та світовий освітній простір, зростаючий вплив на освітню політику в усьому світі реформаційних процесів, що відбуваються в розвинених англomовних країнах, а також недостатній рівень їхнього дослідження постає **проблема** системного вивчення й окремого аналізу структури, сутності, змісту, форм та методів діяльності студентських спілок, студентських центрів, органів студентського самоврядування в США і Великій Британії.

У сучасних умовах розвитку суспільства наперед виходять питання формування моральних і духовних принципів у молоді, більша частина якої у будь-якому суспільстві представлена, в першу чергу, студентством. Турбота про мораль, духовність молоді є найважливішим чинником національного виховання студентів в Україні. У цьому контексті важливе значення має вивчення досвіду роботи студентських центрів та студентських рад у світовій спільноті. Саме тому **метою** даної статті є аналіз деяких історичних та організаційних аспектів діяльності студентських органів самоврядування в університетах США і Великої Британії.

Виклад основного матеріалу. У практиці української школи самоврядування розвинулося на основі практичної і теоретичної діяльності А.С. Макаренка, спрямованій на використання колективу з метою виховання особистості. Подальший послідовний розвиток теорія колективного виховання отримала в педагогічних працях і досвіді роботи В.О. Сухомлинського.

В останні десятиліття дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема, педагогів та психологів, зорієнтовані на розвиток виховних функцій студентського колективу і ролі студентсь-

кого самоврядування в ньому. Участь у студентському самоврядуванні дає змогу виявити потенційних лідерів, виробити в них навички управлінської та організаторської роботи, сформувати майбутню еліту нації, досягти європейського рівня якості освіти і підготувати конкурентоспроможних фахівців [6].

Поняття «студентське самоврядування» вже протягом тривалого часу використовується у вітчизняній педагогічній літературі. Під самоврядуванням розуміють результат цілеспрямованих педагогічних зусиль для розвитку колективу, який сприяє формуванню громадянської позиції своїх членів шляхом залучення їх до управління справами навчального закладу та створення працездатних органів самоорганізації, наділених реальними правами й обов'язками [4]. Самоврядування також можна розглядати як особливу педагогічну технологію формування громадянських якостей молодой людини в системі демократичних стосунків колективу, що має реалізуватися на засадах самовизначення, самодіяльності, самоорганізації, самоствердження та самореалізації особистості [1, с. 106]. Студентське самоврядування є формою організації студентами цікавої для них і різноманітної життєдіяльності колективу, що передбачає, між іншим, делегування обраним колективом особам права планувати суспільну життєдіяльність, розподіляти доручення, оцінювати якість їхнього виконання [3, с. 338-339].

Університети всього світу заохочують своїх студентів не тільки до здійснення академічного навчання, але й до активної участі в роботі студентських асоціацій, спілок, які відповідають різноманітним потребам. Загальновідомою мудрістю є теза про те, що участь у позааудиторній діяльності допомагає студентам покращити самодисципліну, навчає їх важливих принципів командної роботи та лідерства (*Lipscomb, 2006; Eide / Ronan, 2001; Grinder et al., 1999; Eccles / Barber, 1999; Gerber, 1996; Spreitzer, 1994; Camp, 1990; Holland / Andre 1987*).

Головною метою діяльності студентського самоврядування та студентських спілок є захист інтересів студентів, їхніх громадських прав і свобод, створення умов для розвитку особистості, становлення молодого фахівця, формування загальнолюдських цінностей і культури студентської молоді. З іншого боку, деякі дослідники (*Gose, 1996*) вважають, що позааудиторна діяльність відволікає студентів від навчання, знижує його продуктивність і може привести до академічної неспішності.

При вивченні позааудиторної діяльності студентів в університетах США необхідно звернути увагу на зміст цієї діяльності, визначити ролі, які відіграють адміністрація університетів, професорсько-викладацький склад факультетів, шкіл, вивчити шляхи надходження фінансування, створення бюджету та роль збирання коштів під час планування діяльності клубів. Одним із можливих напрямків дослідження може бути визначення ролі позакласних заходів для формування міжкультурної компетенції студентів, оскільки більшість студентських спільнот є багатонаціональними.

Серед основних напрямків у розвитку вищої освіти в багатьох країнах світу виділяються такі тенденції, як демократизація та підвищення ефективності. Загальна риса освіти, яка проявилася головним чином з 90-х років ХХ сторіччя, за всієї різноманітності систем вищої освіти, підходів до її організації – це демократизація. Західноєвропейські педагоги розглядають принцип демократизації освіти як можливість надання усім без винятку громадянам рівних шансів на отримання освіти і забезпечення демократичного характеру стосунків в освітньому закладі [2].

На думку Ю.В. Парога, тенденція демократизації виявляє себе в кількох напрямках, серед яких децентралізація управління навчальними закладами, розвиток університетського самоврядування, підвищення суспільного статусу професорсько-викладацького складу, розширення студентського самоуправління, посилення впливу громадськості на вищу школу [5].

Західні університети були і залишаються сприятливим середовищем для створення різноманітних студентських асоціацій, товариств, об'єднань, рухів. Починаючи з 80-х років ХХ сторіччя це явище поступово набуває підтримки і законодавчого оформлення. Студентів почали запрошувати до участі у складі керівних органів університетів спочатку як спостерігачів, а потім і повноправних членів [5].

Завдяки цьому, студенти отримали можливість впливати на формування навчальних планів, створення відповідних умов для навчання, праці, життя, створювати студентські бізнес-центри, асоціації за інтересами, національні товариства. Вирішальною є також роль студентів в організації життя у студентських містечках [5].

На думку американського фахівця М. Гайта, який провів дослідження, що базувалося на вивченні тематики наукових статей, надрукованих у 2000 році англійською мовою за межами

Північної Америки в 17 спеціалізованих виданнях, присвячених проблемам вищої освіти, вивчення досвіду участі студентів університетів у роботі студентських груп і об'єднань може бути предметом окремого дослідження [7, с. 7].

Переважає значення знань у сучасному світі, з одного боку, і зростання вимог до тих, кого готує вища школа, – з іншого, підвищує відповідальність освітніх закладів перед суспільством. Демократизація системи освіти в усьому світі вимагає широкого залучення якісно нової системи чинників до управління навчально-виховним процесом, у якому головним суб'єктом мають стати студенти та їхні органи самоуправління.

В американських університетах існують й успішно функціонують так звані студентські ради (*students unions*), які являють собою цілий світ із власними правилами і законами, керівним складом і розгалуженою структурою. Наймасовішою федеральною організацією є Студентська асоціація Сполучених Штатів (*the United States Students Association*) з центром у місті Вашингтон. Це єдине об'єднання американських студентів, до складу якого входять 4,5 мільйони студентів державних і приватних вищих навчальних закладів та понад 400 університетських кампусах, було створене в 1947 р. Громадські студентські організації університетів численні, наприклад, в університеті Дж. Вашингтона (*the George Washington University*) та в Принстоні (*Princeton University*) їх налічується понад 200.

Діяльність більшості клубів і гуртків за інтересами таких, як, наприклад, об'єднань шанувальників музики, кіно, танцювальних клубів, театральні постановки, створення оркестрів та музичних груп проводиться під егідою студентської ради. Студентські організації в університетах відіграють роль навчальних центрів, керують діяльністю спортивних клубів, створюють і друкують газети. Багато студентів займаються благодійною діяльністю і проводять різноманітні благодійні акції, на добровільних засадах беруть участь у громадських проектах, наприклад, надають допомогу дітям із проблемних сімей, підтримують людей похилого віку, проводять додаткові заняття з учнями шкіл із різних предметів шкільної програми. Студентські ради здійснюють різноманітні тематичні подорожі до країн світу з відвіданням всесвітньо відомих музеїв із метою ознайомлення з витворами мистецтва. Більшість студентів американських університетів працюють

під час навчання, пошуки робочих місць для них також можуть здійснюватися студентськими радами університетів.

Інший напрямок роботи студентських рад – розробка і підтримка проєктів, спрямованих на вдосконалення умов навчання та вільного часу студентів, наприклад, проєкт створення студентського кафе в університетському містечку або проєкт створення студентської радіостанції, студентської комп'ютерної мережі.

В університетах США створено понад 60 так званих «національних братерств», які мають понад 5,5 тисяч відділень на 720 кампусах. Братерства і жіночі клуби відіграють велику роль у соціальному спілкуванні студентів, у порозумінні, у збереженні національних традицій. На жаль, деякі з них характеризуються замкнутістю і недоступністю для всіх, у них зберігається елітарний стиль життя. Багато студентських об'єднань є досить заполітизованими організаціями, які в подальшому слугують «тренувальним майданчиком» для виховання майбутніх політиків.

Студентські ради формують свій статут і бюджет, студентські організації мають індивідуальні реєстраційні номери, рахунки. Крім власних членських внесків, спонсорської підтримки, студентські громадські структури можуть розраховувати і на фінансову підтримку з боку університетів за умови доведення доцільності життєздатності проєктів своєї діяльності.

Існує декілька понять, які використовуються на позначення студентських організацій у світових вищих навчальних закладах, серед них студентська спілка (*students union*), студентська рада (студентське самоврядування) *student government (student council)*, об'єднання студентів (*associated students, student assembly*, наприклад, в Університеті штату Мічиган (*Michigan State University*), в університеті Мічигану (*the University of Michigan*), Дартмутському коледжі (*Dartmouth College*), Корнелському університеті (*Cornell University*), університеті штату Каліфорнія (*California State University*), в університетському коледжі Вільяма і Мері у штаті Вірджинія (*the College of William and Mary*), в університеті штату Нью-Йорк (*the State University of New York [SUNY]*); студентський парламент (*student senate*), студентська асоціація (*students' association*), гільдія студентів (*guild of students*), орган студентської влади (*government of student body*).

В американських та британських університетах термін *student union* уживається не тільки на позначення поняття «сту-

дентська спілка», а і на позначення так званого студентського центру «*student activity center*» (*student center, student commons*). Це суспільно-політичний і культурний центр студентської спілки в університетському містечку. В ньому студентська спілка надає приміщення для штаб-квартир політичних партій, що діють у студентському середовищі, суспільних організацій, редакцій газет, клубів за інтересами. Саме тут можуть бути розташовані конференц-зали, комп'ютерні лабораторії, студентські кафетерії, центри здоров'я (*wellness centers*), театри, кінотеатри, кімнати відпочинку (*lounges*) для студентів, готелі, крамнички тощо. Таким чином, роботу студентських центрів і громадських об'єднань студентів спрямовано на допомогу адаптації студентів до навчання, позааудиторну діяльність, організацію відпочинку, екскурсій та спілкування. Серед інтересів студентів, що задовольняються за рахунок діяльності студентських громад університетів, такі: академічні, культурологічні, політичні, естетичні, моральні, спортивні, релігійні, мистецькі, професійні.

Ідея створення першого студентського центру була втілена в життя в Оксфордському університеті (Велика Британія) у 1823 р. Через сімдесят три роки (2 січня 1896 р.) Хьюстон Холл (*Houston Hall*) в університеті Пенсільванії (*University of Pennsylvania*) став першим і найстарішим у Сполучених Штатах студентським центром, діяльність якого була побудована з використанням моделей досвіду Кембриджського і Оксфордського університетів Великої Британії.

Першою будівлею студентського центру в США став Огайо Юніон (*the Ohio Union*) на території університету штату Огайо (*Ohio State University*), а найбільший центр розташований на території університету штату Оклахома (*Oklahoma State University*) в містечку Стіллотер (*Stillwater*).

Більшість студентських рад (спілок) створені як незалежні саме студентами заради студентів. Метою цих формувань є репрезентація студентства в самих університетах, а також на місцевому та національному рівнях. Студенти задіяні в роботі спілок на рівні участі в численних комітетах, радах, зібраннях. До керівних органів студентських рад зазвичай входять президент (*President*), віце-президент (*Vice President*), секретар (*Secretary*), скарбник (*Treasurer*), спікер (*Speaker*), сенатор (інші назви цієї посади – *Councilman, Representative, Member of Parliament*), пар-

ламентарій (*Parliamentarian*), парламентський пристав (*Sergeant-at-Arms*). Обов'язки скарбника часто бувають поєднаними з обов'язками секретаря, також іноді може призначатись посада заступника спікера (*Deputy Speaker*).

Структура студентських рад в американських університетах повторює структуру федеральної форми правління Сполучених Штатів, до складу якої входять виконавчі, законодавчі та судові гілки. Також використовується і парламентарна модель (*parliamentary model*), у діяльності якої впроваджені елементи, що є відсутніми в федеральній формі правління такі, як вето, що може бути накладеним законодавчим органом, право законодавчої ініціативи, можливість відзиву, референдум. Інша модель студентського самоврядування – так звана «корпоративна» (*corporate model*), у ній органи самоврядування виконують такі повноваження, як віце-президент з питань фінансування (*Vice President of Finance*), член правління (*Director*) тощо.

В американських університетах, де розгалуженою є система післядипломної освіти (аспірантури, магістратури), юридичні та медичні програми, існують окремі студентські ради (спілки) для студентів бакалавратури та магістратури. Аналогічно, іноді створюються численні студентські ради на освітньому рівні бакалавра, які по-різному впливають на прийняття рішень в університеті. Прикладом може слугувати робота трьох незалежних одна від одної керуючих студентських спілок в університеті Техасу (*University of Texas*): студентська рада (*the Student Government*), яка опікується інтересами всіх студентів, але найбільше уваги приділяє питанням, пов'язаним з рівнем бакалавра, парламент рад університетських коледжів (*the Senate of College Councils*), що опікується проблемами студентів обох освітніх рівнів у царині навчання, спілка студентів післядипломної освіти (магістратура) (*Graduate Student Assembly*), у колі інтересів якої перебувають і академічні, і неакадемічні проблеми слухачів освітнього рівня «магістр».

Наведемо інший приклад: до складу органів студентського самоврядування (*Student Governments*) університету штату Огайо входять спілка студентів освітнього рівня «бакалавр» (*Undergraduate Student Government*), рада студентів освітнього рівня «магістр» (*Council of Graduate Students*), професійна рада (*Inter-Professional Council*), яка об'єднує студентів стоматологічного, юридичного, медичного напрямків.

Зазвичай до обов'язків студентських рад університетів входять:

- представлення інтересів та проблем студентів і участь у роботі комітетів, створених за участю студентів, професорсько-викладацького складу, адміністрації;
- сплата обов'язкових членських внесків, що використовуються на проведення роботи студентських клубів, об'єднань, підрозділів;
- спонсорвання загальноуніверситетських заходів, наприклад, Тижня першокурсників, Дня зустрічі випускників (*Homecoming*), концертів, парадів тощо;
- надання права на проведення та врегулювання діяльності студентських організацій.

Якщо розглянути склад студентської спілки університету Міссурі (*Missouri Student Association*), до якої входять близько 50 організацій та підрозділів (без урахування спортивних секцій), можна простежити основні напрямки роботи студентських спілок в університеті, в аудиторіях якого зібралося понад 30 тисяч студентів з усіх округів штату Міссурі, кожного штату та 100 країн світу: *навчання, академічні та наукові успіхи* (служба збереження академічної успішності студентів, студентський навчальний центр, який допомагає студентам першого освітнього рівня досягти академічної успішності, забезпечує щотижневі оглядові лекції з основних курсів загального рівня); *створення комфортного міжнародного культурного простору в умовах багатонаціонального університету* (асоціація американців азіатського походження, спілка латиноамериканських студентів, міжнародний центр, який знаходиться на території містечка Коламбія і здійснює допомогу студентам, викладачам, дослідникам різних національностей); *професійне спрямування, підготовка до майбутньої успішної кар'єри* (центр вибору майбутньої кар'єри).

Велика Британія має довгу історію розвитку студентських спілок та студентського самоврядування на національному і місцевому рівнях. Найстарішою студентською спілкою у Британії є асоціація шотландського університету Сент-Андрюс (*University of St Andrews*), заснована в 1864; найстарішою в Англії вважається студентська спілка Юніверсіті-Коледж Лондонського університету (*University College London Union*), заснована в 1883р.

У Великій Британії студентська спілка, студентський уряд або студентська рада існують у багатьох коледжах та університе-

тах і часто мають власні будівлі або сукупність приміщень на території університету, займаються соціальною та організаційною діяльністю студентів. Голова студентської ради, так званий *Sabbatical officer*, є керівником, який працює повний робочий день і отримує заробітну плату. Більшість студентських рад також мають керівників (*non-sabbatical officers*), які працюють повний та неповний робочий день і не отримують зарплатні. Всі ради вищих навчальних закладів мають потужне фінансування. Матеріальну допомогу їм надають університети, державні установи, спонсори.

Так, студентський центр університету міста Лідс (*Leeds University Union*) налічує біля 200 клубів за інтересами. Під патронатом студентської спілки здійснюється близько 60 добровільних благодійних проєктів, друкується студентська газета *Leeds Student*, працює студентська радіостанція *LSRfm*.

Британський університет Лафборо (*Loughborough University*) в 2008р. отримав почесні нагороди газет «Таймс» і «Санді Таймс» в номінаціях «Університет, яким найбільше задоволені студенти» та «Університет року». Під егідою студентської спілки цього університету працюють понад 100 клубів і спілок. Серед них є і спортивні клуби, і спільноти, які здійснюють програми допомоги людям з фізичними вадами та людям похилого віку. В університеті працюють професійна консультаційна служба з питань фінансування, проблем у навчанні, університетська «біржа праці», телевізійна та радіостанції.

Студентська спілка Лафборо є найбільшою у країні організацією, яка здійснює збирання коштів на благодійну діяльність. Кожного року студентські волонтерські загони збирають понад 900 тисяч фунтів стерлінгів під час проведення різноманітних благодійних акцій. Отримані студентами кошти переводяться на рахунок таких організацій, як, наприклад, Британський Центр Онкологічних Досліджень, а також до місцевих благодійних організацій. Така робота допомагає побудувати порозуміння та тісні зв'язки між населенням і студентами.

Таким чином, детальне вивчення питань, пов'язаних зі світовим досвідом діяльності студентських об'єднань, студентських центрів, органів студентського самоврядування, їхньої структури, сутності, змісту, форм та методів роботи у США та Великій Британії дозволить окреслити деякі можливості використання досвіду шляхів реформування вищої освіти розвинених англосовітських країн 90-х рр. XX початку XXI ст. в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кін О.М. Розвиток студентського самоврядування у вітчизняній педагогічній теорії та практиці. // Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. Вип. 33 / Ред.: І.Ф. Прокопенко, В.І. Лозова; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х.: Курсор, 2008. – С. 106-111.
2. Лавриченко Н.М. Педагогічні основи соціалізації учнівської молоді в країнах Західної Європи: Автореферат дис. ... д-ра пед. наук: Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2006. – 39с.
3. Лекції з педагогіки вищої школи: Навчальний посібник / За ред. В.І. Лозової. – Харків: «ОВС», 2006. – 496с.
5. Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах. Інформаційний вісник. – Київ. Вища освіта. – № 7. – 2002.
6. Рарог Ю.В. Сучасні тенденції у реформуванні вищої освіти в розвинених країнах світу // Наукові записки НаУКМА. – 2001. – Т. 19. Політичні науки. – С. 59-64.
7. Управління університетом: проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали між нар. семінару (Львів, 23-24 лист. 2001р.). – Львів-Дрогобич: Коло, 2002. – С. 255-260.
8. Tight, Malkolm. Researching Higher Education. Society for Research into Higher Education & Open University Press, 2003. – 257p.

УДК [378.147:51](477)(09)

А.В. Боярська-Хоменко

РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті описано систему вищої освіти в Україні на початку ХХ століття. Розкрито особливості навчальної, наукової, виховної і просвітницької діяльності вищих навчальних закладів різних типів. Визначено переваги та недоліки вищої освіти того часу.

Ключові слова: система вищої освіти, жіноча освіта, форми навчання.

В статтє описано систему вищєго образования в Украине в начале ХХ века. Раскрыты основные аспекты учебной, научной, воспитательной и просветительской деятельности высших учебных заведений разных типов. Определены преимущества и недостатки высшего образования того времени.

Ключевые слова: система высшего образования, женское образование, формы обучения.

In the article the system of higher education is described in Ukraine at the beginning of XX age. The features of an educational, scientific, educate and elucidative activity of higher educational establishments of different types are exposed. Certainly advantages and lacks of higher education that time.

Keywords: system of higher education, womanish education, forms of studies.